

Szekeres Péter

AZ ANYANYELV HASZNÁLATÁHOZ VALÓ JOG HORVÁTORSZÁGBAN

I. Az anyanyelvhasználatra vonatkozó jogi szabályozás alapja

A Horvát Köztársaságban is minden jogszabályzás alapja az Alkotmány. Mivel nem mindegy, hogyan van már ott meghatározva a kisebbség státusza, ezért bevezetőnek szeretnék egy-két szóban kitérni az Alkotmányra és abban található részekre amelyek explicite a kisebbségre vonatkoznak.

Először is, tudni kell, hogy a horvát alkotmány 1990 óta több ízben (97-ben, 98-ban és 2000-ben) lett módosítva míg a ma érvényben lévő szövege nem ált össze, amely 2001. április 25-én el is lett fogadva a Horvát Szábor által.

Már az 1998-os változata néven nevezi és államalkotó tényezőként ismeri el – más kisebbségekkel együtt – a horvátországi magyarságot is.

A hatályos Alkotmány Preambulájában 10 autohton kisebbség szerepel név szerint felsorolva, ugyanakkor az országban a statisztika és egyéb hivatalos közigazgatási okmányokban 22 elismert kisebbség található.

A III. fejezetben ahol az emberi jogok és szabadságok egyenjogúságára vonatkozó cikkelyek találhatóak, a 15. cikkely ezt az egyenjogúságot minden kisebbségi polgárnak is garantálja, valamint utal a kisebbségi jogokról szóló alkotmányerejű külön törvényre.

Ezen törvény is több változást követően kapta meg a 2002. december 19-én kiszavazott és a ma is hatályos formáját. A kisebbségi törvény elemzése maga egy egész előadást igényelne, ezért nem bocsátkoznék részletekbe, csak annyit, hogy az előbb említett cikkely utolsó bekezdése a kisebbségi polgároknak megadja a nemzetiségi hovatartozás szabad kinyilvánítá-

sát, az anyanyelvük szóban és írásban való használatát, valamint garantálja kulturális autonómiájukat.

II. Az anyanyelvhasználatra vonatkozó horvát törvények

Az anyanyelvvel kapcsolatban Horvátországban két törvény van hatályban:

1. *A horvátországi nemzeti kisebbségek nyelv- és íráshasználatáról szóló törvény Horvátország területén, és*

2. *A horvátországi kisebbségek nyelvén és írásával történő oktatásról szóló törvény, valamint egy minisztériumi határozat:*

A Művelődésügyi- és Sportminiszter határozata: *Nemzeti kisebbségek vagy etnikai közösségek nevelési és képzési oktatási tanterveiről és programjairól*

Ezek a jogszabályok tartalmazzák az elvi szinten megfogalmazott szabályok konkrét végrehajtását.

A horvátországi nemzeti kisebbségek nyelv- és íráshasználatáról szóló törvény Horvátország területén (NN 19/200) 2000. május 11.

1.c. A törvény a kisebbségi hivatalos nyelvhasználat és írás törvényi feltételeit, nyelvhasználati jogainak törvényi feltételeit határozza meg, az egyenrangúságot teremti meg. A törvény a törvényi feltételek mellett a végrehajtási szabályokat tartalmazza, garanciális szabályok nincsenek.

2.c. Nem módosítja a kisebbségek nemzetközi jogait, ill. hatályban tarja a korábbi jogokat.

3.c. Tárgyi hatály: nem alkalmazható központi közigazgatási szervek, cégbíróságok, alkot-

mánybíróság, felsőfokú szab.sértési eljárásokban, felsőbbbíróságokon, közigazgatási bíróságokon, kormány előtti-ha másképp nincs előre látva.

Kizárás: hivatalos jegyzőkönyvek, ill. nyilvános tárgyalásokon-külföldi alkalmazás

A törvény az alábbiakban érzékelhető kimerítő alapossággal részletezi ezen jogok alkalmazását. Ugyanakkor az alkalmazáshoz szükséges feltételek között szerepel a többség feltétele. A háború utáni közig. határok módosítása Horvátországon belül a magyarság számára nem biztosítja a többséget, csupán egy községben, így a magyarság esetében ez a törvény alig felel meg az széleskörű alkalmazásnak.

4.c. A törvény egyenjogú hivatalos használata összhangban kell, hogy legyen a horvát ill. a nemzetközi feltételekkel, amennyiben

- a kisebbségek valamelyik települési egységben többségben vannak
- ha azt a nemzetközi egyezmények előírják
- ha azt az önkormányzati testületek szabályzataikkal előírják
- amikor a megyében való hivatalos kommunikáció érdekében ezt a megyei közgyűlés előírja, ott egyenjogúan kell használni. Mervadók a népszámlálás adatai, amelyek közvetlenül az adott kérdés meghatározása előtt fennálltak

5.c. rendelkezik hol és hogyan valósul meg a nyelvhasználat:

- megyei, városi és járási képviselői- és önkormányzati testületekben
- közigazgatási szervek előtt
- az elsőfokú eljárásokban

A testületek lehetővé teszik és elismerik azon jogi okmányok használatát, amelyek kisebbségi nyelven készültek.

6.c. a kisebbségi nyelv és írás hivatalos használata egy járás ill. egy város egész területére vonatkozik (kivétel: lehetséges egy részére is, ha az meghatározható, de nem a közigazgatási szervek előtt).

7.c. Az állami szervek eredeti okmányait horvát nyelven és latin írással kell vezetni.

8.c. A közigazgatási szervek előtt az egyenjogú használat lehetőségeivel kapcsolatos rendelkezések: ahol be van vezetve a kisebbségi nyelv hivatalos használata, a helyi szervek kötelesek mindkét- ill. több nyelv alkalmazását biztosítani: (azonos betűnagysággal – pecsét és bélyegzőfelirat, hivatalos és jogi személyek feliratai, fejlécek).

Az önkormányzati képviselőnek, tisztségviselőnek ill. polgárnak jogában áll az önkormányzati testületi ülések anyagát, jegyzőkönyveket és határozatokat ill. a hivatalos értesítéseket és meghívókat anyanyelvén megkapni.

9.c. Ahol az egyenjogú használt előírt, biztosítva lesz a 2 vagy többnyelvű hivatalos okmányok kiadása ill. az annak megszerzéséhez szükséges formanyomtatványok.

10.c. Kötelező az azonos betűnagyság a közlekedési táblákon és jeleken, az utcák és terek megjelölésénél, hely- és földrajzi elnevezéseknél. Önkormányzati szinten külön elő lehet írni, hogy a jogi és hiv. személyek nyilv.cégtáblái is többnyelvűek legyenek.

11.c. A kisebbséghez tartozó személyek 1. és 2. fokú állami szervek ill. hivatalos szervek előtti eljárások során a vonatkozó anyanyelvhasználat lehetősége és annak részletei.

12.c. Az állami szervek kötelesek figyelmeztetni az ügyfeleket az anyanyelv használat jogára, az pedig szabadon választ és nyilatkozik.

13.c. Az állami szervek első kiadott közokirata 2 nyelvű. Az a nyelv és írás, amellyel az ügyfél választott az az eljárás nyelve.

14.c. Ha volt ilyen nyilatkozat, a szerv köteles a nyelvhasználatot biztosítani, az okiratok horvát és a kiválasztott nyelven készülnek.

15.c. Ha résztvevők több nyelv alkalmazásában állapodtak meg, az eljárás azokon folyik amiben megegyeztek, ha nincs megegyezés, akkor a többség nyelve érvényesül, tolmács biztosításával. Ha így sem lehet az egyenjogúságot elérni, akkor a horvát nyelv kerül alkalmazásra, tolmácsokkal.

16.c. Az elsőfokú közigazgatási hivatalos szerveknél 2 nyelv használata lehetséges.

17.c. Másodfokon is lehetsége a 2 nyelv használata, illetve ez az 1 fokon alkalmazott nyelven folyik.

18.c. Többnyelvű köziratok, formanyomtatványok kiadási kötelezettsége.

19.c. Másodfokon az első fokkal azonosan.

20.c. *Kisebbségi jogi szervek egymás között csak kisebbségi nyelven is érintkezhetnek.*

Végrehajtási rendeletek

21.c. Szabályozza a megfelelő számú kisebbségi nyelvet értő hivatalnok biztosítása és statisztikai kimutatások készítése.

22.c. A költségvetési keretből a Tv. megvalósítására 2001. január 1-től biztosítani kell az eszközöket.

23.c. Felügyelet: A Központi közig. hivatal az, aki a törvény alkalmazását kíséri és szűkszerűen intézkedik.

24.c. Nem rendezett használat esetén jogosult felfüggeszteni az önkorm. statumát, és felülvizsgálatot kérni a Kormánytól.

25.c. Az egyenjogú nyelvhasználat kötelezettségének elmulasztása súlyos eljárási szabálysértésnek minősül.

Átmeneti és zárórendelkezések

26.c. A központi állami szerv vezetője -akinek jogkörében van a végrehajtást figyelemmel kísérése-, hozhat részletesebb törvényhasználati szabályzatot, rendeleteket, amihez 6 hónap leforgásán belül igazítani kell az alacsonyabb fokú jogszabályzást.

27.c. Kivétel képez a 4c1.és 2.bek., ezek az első népszámlálás adatainak nyilvánosságra hozataláig nem kerülnek alkalmazásra (ez már hatályát veszítette)

28.c. A jogharmonizációs határidő 6 hónap.

29.c. Hatályon kívül kerül a régi (jugoszláv) kormányrendelet 1981/NN.5.

A törvény megvalósításában, ahogy már említettem a magyarságnak létszáma alapján nincs is nagy részesedése, míg más nagylétszámú kisebbségek pld. az olaszok Isztriában nagyon is élnek az ezen törvény által odaítélt jogokkal. Bizonyos elemeket ugyan mi is alkalmazunk, főleg a kisebbségi civil szervezetekben, a kisebbségi önkormányzatokban (ld. 20. cikkely) illetve az azok közötti koreszpondenciában.

Lényeges megemlíteni két pozitív példát is, amely közvetetten összefüggésben áll ezzel a jogszabállyal:

1. – a 2001-es népszámlálás alkalmával, olyan területeken ahol ezt előre lehetett látni, kétnyelvű kérdőívek készültek, így többek között magyar nyelven is, s ugyanakkor magyar adatgyűjtők is alkalmazva lettek, független attól, hogy nem ez volt külön rögzítve a törvényben.

2. – a személyi igazolványról szóló törvény és a 2003. novemberétől érvényben lévő BM rendelet alapján a horvátországi magyaroknak jogában áll kétnyelvű személyi igazolványt kérni, független attól, hogy hol tartózkodnak. Igaz e körül egyes rendőrkapitányságoknál az eljárás hosszadalmas, de a kért okmány megkapható.

A másik Törvény viszont a magyarság szempontjából nézve igen jól működik:

A horvátországi kisebbségek nyelvén és írásával történő oktatásról szóló törvény

1.c. A Horvátországban élő kisebbségek anyanyelvén történő oktatása e törvény szerint végrehajtható: az óvodákban, az általános- és középiskolákban, más oktatási intézményekben, valamint más formájú oktatásban (szemináriumokon, nyári és téli iskolák, tanfolyamok, anyanyelv ápolás, stb.) az Alkotmány és ezen törvény rendeletei szerint, e törvény nem módosítja a kisebbségek nemzetközi jogait, ill. a korábban hatályban lévő előírások által biztosított jogokat.

2.c. A kisebbségi nyelven folyó oktatást végző oktatási intézmények, alapítására ennek jogi státusára ill. az intézmény vezetésére más törvények rendelkezései érvényesek, amennyiben ez ezzel a tv. nincs másként meghatározva.

3.c. Kisebbségi oktatási intézmény a horvát tagozatnál kisebb létszámú tanuló esetében is nyitható.

4.c. Ha nincsenek meg a feltételek a 3. cikkely által előírt kisebbségi intézmények létrehozatalra, akkor az oktatás osztályokban, illetve oktatási csoportokban hajtható végre. Az osztályok ill. okt. csoportok a horvát iskolai intézményrendszeren belül működnek, ahol engedélyezett a tanulók kisebb létszáma.

5.c. Az iskola elnevezése, pecsétje 2 nyelvű, azonos betűnagysággal.

6.c. Az oktatási tervnek és programnak az általános részen kívül tartalmaznia kell a kisebbség sajátosságaival összefüggő tananyagot is (anyanyelv, irodalom, történelem, földrajz, kultúra és nemzeti hagyomány). A kisebbségi oktatás tervét és programját, miután beszerezte a kisebbségi szervezetek véleményét, az Oktatási Min. állapítja és hozza meg.

7.c. A beiratkozás feltételei, módja azonos a horvát oktatási renddel. Ha az okt. intézetbe a tervezettnél többen jelentkeznek, a kisebbségi jelöltekkel ill. elsőbbségi jog.

8.c. Ezek a tanulók kötelesek saját anyanyelvük mellett, latin írásmódot és horvát nyelvet is tanulni

9.c. Azokon a területeken, ahol kötelező az egyenrangú nyelvhasználat, a horvát nyelvű iskolákban a tanulóknak biztosítva lesz a kisebbség nyelvén és írásán folyó oktatás is.

10.c. A kisebbségi intézményekben dolgozó oktatók vagy a kisebbség soraiból származnak, és tökéletesen ismerik a kisebbség nyelvét, ill.

olyan nem kisebbségiek, akik tökéletesen beszélnek a kérdéses kisebbségi nyelvet.

11.c. A pedagógiai dokumentációt 2 nyelven kötelező vezetni. a hivatalos iskolai okmányok 2 nyelven kerülnek kiadásra.

12.c. Az ilyen okt. intézet vezetőségének több mint fele kisebbségi kell hogy legyen, a testület választási feltételeit, összetételét az alapszabályban kell szabályozni. Az iskolaigazgatónak kisebbséginek kell lennie, ill. nem feltétlenül, ha tökéletesen tudja szóban és írásban használni a kisebbségi nyelvet.

13.c. Az Oktatási Minisztériumnak kötelessége tanfelügyelőt és megfelelő számú tanácsadót biztosítani a kisebbség soraiból, ill., ha ez nem lehetséges olyan más nemzetiségű pedagógust akik tökéletesen ismerik a nyelvet.

14.c. A kisebbségi iskolák szükségleteit kielégítő szakemberképzést a felsőokt. intézményekben végzik, ill. más módon, amely biztosítja a kellő szakképzést.

15.c. A kisebbségi nyelveken való tankönyvkiadás, a tankönyvkiadás általános szabályai szerint történik. A kisebbségi iskolák minisztériumi engedéllyel használhatják az anyaországból származó tankönyveket.

16.c. Az okt. intézmény működéséhez a kellő eszközöket az állami költségvetésből kell biztosítani. A kisebbségi okt. intézmény a munkájához szükséges eszközöket más forrásból is biztosíthatja.

17.c. Az Okt. Min. a tanterveket 6 hónapos határidővel kell kidolgoznia.

18.c. Az Okt. Min. külön határozatban előírhatja e törvény alkalmazását.

19.c. Az okt. intézménynek okmányait 3 hónapon belül össze kell hangolnia hozzá a 17.-c-ben meghatározott tantervvel és programmal.

20.c. E törvény hatályon kívül helyezi a régi (jugoszláv) 25/79 számú törvényt

Ezen törvény minden rendelkezése megvalósításának legjobb példája az eszéki Magyar Oktatási és Művelődési Központ létrehozása még 1999-ben, ahol ma már óvodától, az elemi iskolán át, középiskolai végzettséget szerezhet minden érdekelt magyar ajkú diák. Nagy kár, hogy a horvát oktatási törvények rendelkezései nem teszik lehetővé, hogy ennek keretében egy magyar kollégium is megvalósítható legyen. Ez lehetővé tenné a Horvátország más vidékein élő

magyar gyermekek bevonását is az anyanyelven folyó oktatásba.

Ezek ezért csak a törvény által előrelátott, másik két lehetőséget vehetik igénybe. A szórványban élő magyarság gyerekei kétnyelvű tagozatokban kapnak lehetőséget az anyanyelven való tanulásra. Erre szép példa a zágrábi Ivan Gundulić elemi iskolában létrehozott 1-4 osztályos magyar kétnyelvű tagozat, amely az idén ünnepelte 10-ik évfordulóját. Másol, ahol még kisebb a tanulók létszáma, a kisebbségi szervezetek lehetőségük és a megnyilvánuló igényekkel öszhangban, esetleg a horvát iskolák hozzájárulásával, anyanyelvű csoportokat hoztak létre. Avagy játszóházakat, nyári tanfolyamokat vagy egyéb alkalmi csoport-találkozókat rendeznek a magyar anyanyelv ápolása érdekében.

Ezen kívül, egyre több érdeklődést lehet tapasztalni a horvátok, vagy más nemzetiségűek sorából, akik a két ország közötti fejlődő kapcsolatok miatt érdekeltek illetve szükségét érzik, hogy megtanulják a magyar nyelvet. Ezen a területen sokkal több támogatásra lenne szükség az anyaország részéről mert ez még jobban növelhetné a magyar gazdaság, magyar vállalkozók, illetve a magyar turisták jelenlétét Horvátországban.

III. Az anyanyelvhasználatra vonatkozó egyéb jogi szabályzás kihatása:

A nemzetközi egyezmények és államközi megállapodások által vállalt horvát kötelezettségek, amelyek a belső jogrend részeként is megjelennek.

Itt a horvátországi magyarság szempontjából különösen jelentős az, hogy Horvátország és Magyarország között 1995. ápr. 5. Eszéken alá lett írva az első ilyen kétoldalú megállapodás.

Keretegyezmény a MK és HK között az egymás területén élő kisebbségek jogairól, amely nem csak kihat a belső jogszabályok alkalmazására, az anyanyelvhasználat nyelvpolitikai hátteréhez, hanem annak gyakorlati megvalósulásához is. Mert a keretegyezménnyel létrehozott *Horvát-magyar Kormányközi Kisebbségi Vegyesbizottság* az éves ülésein helyzetelemzéseket és ajánlásokat tesz.

Keretegyezmény a MK és HK között az egymás területén élő kisebbségek jogairól

Az egyezmény keretjellegű szabályokat rendez, kijelöli a főbb tartalmi területeket. E törvény keretében történt meg többek között kormányközi kisebbségi vegyesbizottságok létrehozása, amelyek a törvényben meghatározottak végrehajtását felügyelik.

preambulum általános indoklása:

- legmagasabb szintű jogi védelem biztosítása
- nemzeti identitás megőrzése
- kisebbségi integráció útja a közösségi jellemzők megőrzésével

A cikkelyek röviden:

1.c. *nyelvmegőrzés biztosítása általában:* nyelvhasználat nevesítése nem, csak az oktatás és az oktatás intézményrendszere kiemelve a fenti cél érdekében

2.c. a kisebbségek nyelvén történő *oktatási formák* az iskolarendszerben: teljes oktatási folyamat, kétnyelvű oktatás, fakultatív

4.c. *anyanyelv és vezeték, ill. utónevek szabad használata és anyakönyvezése* mindkét nyelv megfelelő használata: földrajzi nevek és feliratok

5.c. az anyanyelvi tömegtájékoztatáshoz való jog-sajtó, tv, rádió

6.c. anyanyelven való vallásgyakorlás

IV. A Horvát-magyar Kormányközi Kisebbségi Vegyesbizottság ülései

A horvát-magyar kormányközi Kisebbségi Vegyesbizottság eddig 7 ülést tartott. Jegyzőkönyveiben a horvátországi magyar kisebbség általános helyzetéről, valamint a szükséges tennivalókról tájékoztatnak. Ennek keretében mind az általános, mind a konkrét ügyek szabályozásában sor került a magyarság helyzetének elemzése is, valamint különböző javaslatok kerülnek rögzítésre. Ennek keretén belül rendszeresen előfordulnak az anyanyelvvvel kapcsolatos megállapítások, illetve javaslatok is.

Ezért engedjék meg, hogy befejezésül idézzem az utolsó – májusban – Zadarban megtartott ülés jegyzőkönyvének részét amely az oktatás területén tett ajánlásokat egynehányát tartalmazza:

1. A KVB javasolja, hogy a Horvát Köztársaság szakminisztériuma folytassa a kórogyi általános iskola felújítását és felszerelését. Ugyanakkor javasolja, hogy a lehetőségekhez mérten vizsgálják meg a vörösmarti iskola tornatermének megépítését.

2. A KVB javasolja, a horvát Fél vállaljon kötelezettséget arra, hogy biztosítja a teljes horvátországi magyar oktatást felügyelő magyar pedagógiai szaktanácsos (tanfelügyelő) működését. Biztosítja továbbá a tornaterem elmaradt fejlesztésének befejezését, tornafelszereléssel történő ellátását.

3. A KVB javasolja, hogy az eszéki Magyar Oktatási és Művelődési Központban folytatódjon a tornaterem és a szaktantermek felszerelése.

4. A horvát Fél lehetőségeihez mérten vállaljon kötelezettséget egy ötven ágyas kollégiumi szárny felépítésére, amely az eszéki Magyar Oktatási és Művelődési Központhoz csatolva a vidéki diákok számára állandó bennlakást biztosítana. Biztosítsa továbbá megfelelő számú kollégiumi nevelői státusz létrehozását is.

5. A horvát Fél vizsgálja meg az Eszéki Egyetemen olyan magyar szaknyelvi képzés létesítésének lehetőségét, amely biztosítaná a horvátországi magyar iskolák pedagógusi utánpótlását, elsősorban osztálytanítók (általános iskolai alsó tagozatos tanítók), valamint egyes szaktanárok képzését.

6. A KVB szorgalmazza a két ország oktatási minisztériumai közötti – 2000-ben lejárt – tárgyi munkaterv mielőbbi aláírását.

Ezekből is látható, hogy az anyanyelv használatához való jog Horvátországban nem hiányos, de még nagyon sok munka, és az eddiginél lényegesen nagyobb támogatás – úgy szakmai, mint anyagi-, szükséges ahhoz hogy mi horvátországi magyarok valóban meg legyünk elégedve a törvényben megfogalmazott jogszabályok mindennapi megvalósításával. Ebben nekünk magunknak is nagy feladatunk van, jobban össze kell tartanunk, jobban és szervezettebben megfogalmazni a nemzeti öntudatunkból fakadó igényeinket, háttérbe helyezni egyéni kényelmünket és magánérdekeinket gyermekeink anyanyelvoktatása érdekében.

Mert mint az közismert, valóban „Nyelvében él a nemzet”.